

Key words: choreography, dance teaching, performing arts, cultural memory, folk choreography, classical dance, ballroom dance, contemporary dance.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2025
Отримано після доопрацювання 18.05.2025
Прийнято до друку 22.05.2025

УДК 7.038.53(477):355.019.4:7.07

МИСТЕЦТВО НА ПЕРЕДОВІЙ : ВІЗУАЛЬНА КУЛЬТУРА ВІЙНИ ТА ОБРАЗ ПЕРЕМОГИ В УКРАЇНСЬКОМУ АРТ-ДИСКУРСІ 2022-2024 РОКІВ

Микола ЛЕВЧЕНКО – кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри культурології, Херсонський державний університет, Київ
<https://orcid.org/0000-0002-4069-1729>
<https://doi.org/5172029@gmail.com>

Лідія ЛИМАРЕНКО – доктор педагогічних наук, професор,
в. о. завідувачки кафедри культурології, Херсонський державний університет, Київ
<https://orcid.org/0000-0002-2901-8429>
lymarenko@ksu.ks.ua

Наталя ТЕРЕШЕНКО – кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри хореографічного мистецтва Херсонський державний університет, Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7851-0068>
ntreshenko@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню трансформації візуальної культури в Україні під впливом повномасштабного російського вторгнення у період 2022-2024 рр. *Метою дослідження* є виявлення відображення війни у різних формах візуального мистецтва та простеження процесу формування образу перемоги в українському арт-дискурсі. *Методологія дослідження* ґрунтується на комплексному підході, що включає: аналіз наукових публікацій з теорії візуальної культури та мистецтвознавства, присвячених дослідженню впливу війни на мистецтво; контент-аналіз візуальних матеріалів, представлених на виставках, у соціальних мережах та медіа, що відображають російсько-українську війну; аналіз інтерв'ю з митцями та кураторами мистецьких проєктів (частково представлені у тексті статті); синтез та інтерпретація отриманих даних для виявлення тенденцій та закономірностей формування образу перемоги. *Результати дослідження* демонструють значний вплив війни на українську візуальну культуру, що проявилось в: активізації документальної фіксації воєнних злочинів та гуманітарної катастрофи; використанні мистецтва як засобу терапії та осмислення травматичного досвіду; еволюції образу перемоги від героїчного опору до рефлексивного осмислення ціни свободи та необхідності відновлення; активному використанні цифрових технологій й соціальних мереж для поширення візуальної культури та культурного спротиву; зміщенні тематичного фокусу на питання національної ідентичності, героїзму та боротьби; появі нових іконографічних образів героїв та меморіальних практик (мурали). Дослідження виявило, що образ перемоги є динамічним та включає не лише звільнення територій, але й ментальне відновлення та утвердження української ідентичності. *Новизна дослідження* полягає у комплексному аналізі візуальної культури України в умовах повномасштабної війни 2022-2024 рр., виявленні ключових тенденцій її розвитку та особливостей формування образу перемоги в цей переломний історичний період. Здійснено узагальнення та систематизацію різноманітних візуальних практик, що відображають воєнний досвід українського суспільства та його прагнення до перемоги.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для подальших наукових розвідок у галузі візуальної культури, мистецтвознавства, історії та соціології. Матеріали статті стануть у нагоді для розробки навчальних курсів, музейних експозицій та культурних проєктів, спрямованих на осмислення досвіду війни, збереження пам'яті про героїв та формування національної ідентичності. Результати дослідження також можуть бути використані для аналізу інформаційного простору та протидії дезінформації в умовах воєнних конфліктів.

Ключові слова: арт-дискурс, візуальна культура, воєнна документалістика, героїзм, національна ідентичність, мурали, образ перемоги, російсько-українська війна, цифрове мистецтво.

Актуальність теми. Повномасштабна російсько-українська війна стала визначальною подією для сучасної України, глибоко вплинувши на всі сфери суспільного життя, зокрема й візуальну культуру. Дослідження того, як війна відображається в мистецтві та як формується образ перемоги, є надзвичайно важливим для розуміння сучасних культурних процесів, національної самоідентифікації та документування війни, зокрема, через мистецький інструментарій.

Постановка проблеми. Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала роль візуальної культури як потужного інструменту фіксації, осмислення та впливу. Проблема полягає у виявленні специфіки відображення війни в українському арт-дискурсі 2022-2024 рр. та аналізі формування

образу перемоги засобами візуального мистецтва в умовах травматичного досвіду та боротьби за національну ідентичність й виживання та адаптацію.

Огляд останніх публікацій. При підготовці статті важливо було звернутися, насамперед, до концептуальних праць, автори яких висвітлюють проблематику розуміння візуальної культури та її ролі і місця в сучасному соціумі. До таких робіт належить дослідження А. Бойлен «Візуальна культура», у змісті якої висвітлено бачення візуального як інструментів та стратегій, за допомогою яких людина намагається відповісти на питання «що», «хто», «де» й «коли». Адже візуальні образи супроводжують нас фактично протягом усього життя. Тому через візуальну культуру у самому широкому сенсі здобуємо життєвий досвід, інтерпретуємо події, факти та явища, підживлюємо або руйнуємо стереотипи тощо [5]. Також необхідно зупинитися на статті О. Брюховецької, яку авторка присвятила ретельному огляду візуального повороту у культурі та академічних колах, наголосивши, що «Візуальна культура інституційно закріпилась в 1990-х роках, у період тріумфу постмодернізму, що відкинув усі можливі метанаративи (зокрема, ієрархічних відносин між високим мистецтвом і популярною культурою), а разом із ними критичну думку, укорінену в історії і в розумінні суспільства як такого, що перебуває в історичному русі, підмінивши його антропологічною концепцією культури, тому звинувачення нового дослідницького поля в обслуговуванні глобального капіталу не є цілковито безпідставними. Водночас, візуальні дослідження розвинули досить потужну тенденцію «критичного бачення» [6; 159-160].

Висвітлення російсько-української війни у формі візуальних образів (з 24 лютого 2022 р. по 15 березня 2023 р.) стало предметом наукового зацікавлення К. Кислюка. Дослідник вивчав контент популярних в Україні соціальних платформ, таких як YouTube, Facebook, Instagram, TikTok, Telegram. Аналіз проводився у широких рамках української культури як гібридного явища, що поєднує в собі унікальні конфігурації домодерних, модерних і постмодерних елементів [1]. С. Стоян досліджувала рефлексії митців в умовах війни, слушно зауваживши: «Війна стала для мистецтва романтиків тим «рубіконом», після якого творчість вже ніколи не зможе бути зорієнтованою лише на ідеали прекрасного, адже внутрішнє відчуття страху, самотності, безпорадності й жаху, здатні стимулювати народження не менш потужних і піднесених образів, аніж у минулому, перекодовуючи творчість на відображення внутрішніх, помежевих екзистенційних переживань» [20; 121]. Очевидно, що така характеристика впливу війни на творчість є актуальною й для російсько-української війни.

Мистецьким образам та смислам, творенню нової міфології війни, присвячена наукова розвідка О. Сморжевської [18]. М. Петрушкевич зосередилася на жіночих візуальних образах російсько-української війни у 2022 р. [15]. Реалістичне зображення війни у живописі, сюжети та образи муралів, пов'язані з російсько-українською війною, воєнні наративи в українських коміксах та цифровому мистецькому контенті, гумор і війна, історико-культурні трансформації візуального мистецтва під впливом війни – усе це вже є предметом наукового вивчення та осмислення [2, 9, 10, 12, 16].

Метою статті є дослідження особливостей візуальної культури в Україні у період 2022-2024 років, відображення російсько-української війни у різних формах мистецтва та простеження формування образу перемоги в українському арт-дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Як указує А. Бойлен, «Візуальна культура не буває нейтральною, а отже, завжди має певну цінність. Візуальна культура це сила» [5; 17]. Маємо усвідомлювати, що «значення зображення, їхній вплив і вплив їхніх творців і споживачів, те, кого бачать і як саме, – довкола цих тем завжди точилися суперечки. (...) та якщо одні вважають візуальне стежкою до істини і знань, то інші називають його підступною дорогою до обману, брехні і фейків» [5; 16]. У сучасному світі, де інформація поширюється блискавично, візуальні образи стали потужним засобом впливу. Війна у фотографіях та відео – це не лише набір фактів, а емоції, які можуть змінити нашу думку, переконання і навіть сприйняття реальності.

Із перших годин повномасштабної війни здавалося, що все, крім цінності людського життя і свободи, втратило сенс. Мистецькі проекти, статті про митців, творчі діалоги, численні мистецькі плани, як і загалом будь-які плани щодо свого життя, втратили значущість у перші дні та тижні війни. Головним завданням стало врятувати близьких, підтримати армію та захисників країни для всіх, хто не перебував на фронті. Все розділилося на «до» і «після», змушуючи суттєво переглянути життя відповідно до умов війни, які для всіх чи майже всіх були схожі на сповільнену зйомку фільму жахів, але це була неймовірна реальність, а не кіно: «Поміж іншого, першими думками частини опитаних було нерозуміння, сумніви та заперечення, що це відбувається насправді: «Чи я сплю чи це реальність». Деякі респондентки подумали: «Це таки сталося». Частина респонденток також перебували у нерозумінні, що станеться далі та що вони повинні робити: «Що робити? Куди бігти? Треба зателефонувати батькам! Що буде далі?» [4; 8]. За спогадами директорки Українського дому у Києві О. Вієру, станом на травень 2022 р. було відчуття, «що під час воєнного стану зможемо працювати виключно у форматі виставки плакату на фасаді будівлі Українського Дому. Такий був

тоді настрої і таке бачення. І саме в цей спосіб ми хотіли підтримати киян, демонструючи наявність і безперервність культурного життя у столиці» [7]. На наш погляд, одним із мистецьких проявів формування образу перемоги є виставкова діяльність, присвячена демонстрації творів українського образотворчого мистецтва, що апелює до витоків, архетипових образів. У даному контексті варто згадати про виставку творів М. Примаченко «Марія малює», що відбулася у липні-серпні 2023 р. в Українському домі. Відвідувачі мали можливість оглянути 100 раніше не представлених на широкий загаль картин української мисткині з приватної колекції мистецтвознавця Е. Димшиця. Експозиція складалася переважно з картин, на яких художниця зобразила свої переживання трагічних подій: Другу світову війну, загибель чоловіка на цій війні, нацистську окупацію та бої за Київщину, післявоєнні труднощі життя, Чорнобильську катастрофу.

Разом із виставкою картин відбувалися просвітницькі лекції, семінари, майстер-класи [3]. Сучасна війна, яку ми всі переживаємо, ледь не позбавила нас частини робіт Марії Оксентіївни. Під час наступу російських загарбників 27 лютого 2022 р. в Іванкові на Київщині згорів Іванківський історико-красназничий музей. Там зберігалося майже двадцять картин художниці. Частина з них перебувала на виставці в Києві, а частину місцеві жителі встигли сховати. Восени 2021 р. на стіні одного з будинків в Іванкові з'явився мурал із зображенням народної художниці Марії Оксентіївни Примаченко авторства О. Корбана. Проїжджаючи центральною вулицею селища, мешканці бачили спокійне та щасливе обличчя простої українки з непростим внутрішнім світом. Її натружені руки, які випікали хліб, обробляли землю і впевнено тримали пензель, з-під якого створювалися химерні квіти, звірі та птахи [19; 218].

Після початкового шоку й апатії поступово настала адаптація до нових умов життя, яка виявила, що мистецтво має потужну терапевтичну функцію не лише для художника – через звільнення від травматичних переживань і страху, але й для глядачів. Твори мистецтва стали візуалізацією болю, страждань і безпорадності перед глобальною руйнацією минулого мирного життя [20; 120]. Перші місяці повномасштабної агресії ознаменувалися сплеском документального фіксування війни. Фотографії зруйнованих міст, обличчя біженців і портрети військових стали сильними свідченнями злочинів агресорів та стійкості українського народу. Соціальні мережі та медіа-платформи перетворилися на різновид галереї воєнних зображень, де швидко поширювалися візуальні докази вторгнення та гуманітарної катастрофи. Цей документальний потік заклав основу для подальшого осмислення війни в мистецтві.

Наприклад, навесні 2024 р. в офісному просторі компанії МХП відбулася виставка «Культура vs війна». У програмі заходу представлені «фотовиставка С. Михальчука та Костянтина й Влади Ліберових, і презентація трейлера повнометражного документального фільму «Культура vs війна» про митців, які під час війни стали на захист країни» [17]. Проект «Культура vs війна» розпочався у квітні 2022 р. як мистецьке дослідження, що висвітлює службу українських митців у ЗСУ, зосереджуючись на їхніх роздумах щодо особистих трансформацій в умовах війни та переосмисленні цінностей. Дослідження ініційоване Асоціацією «Дивись українське!». Проект, орієнтований на міжнародну аудиторію, з гастрольми побував у понад 30 країнах. Продюсер А. Різол підкреслює, що проект спрямований не лише на діаспору. Основною метою є просування українських наративів на ключових майданчиках, як-от Європарламент, Єврокомісія, парламенти провідних європейських країн і штаб-квартира ЮНЕСКО. Фотоекспозиція оператора, номінанта на «Оскар» і лауреата головної нагороди «Берлінале», С. Михальчука відображає цей початок вторгнення, евакуацію з Ірпеня, знищений літак «Мрія», звільнену Київщину, Ізюм, виставку знищеної російської техніки на День Незалежності, а також портрети військових і цивільних. Ще у перші дні повномасштабного вторгнення С. Михайлюк приєднався до лав ЗСУ і поєднував захист України зі своєю професійною діяльністю [17]. Саме ці його біографічно-документальні фото і є частиною сучасного арт-дискурсу візуальної культури російсько-української війни.

Фотоекспозиція Костянтина та Влади Ліберових також демонструє військову документалістику, на якій митці зосередилися з 2022 р. На вищезгаданій виставці їхні роботи – з Бахмута та його околиць, евакуація цивільного населення, кладовище снарядів на Харківщині. В одному зі своїх інтерв'ю В. Ліберова згадувала, як їх застало повномасштабне вторгнення та що вони робили у перші дні й тижні. Поміж іншого, були й спогади про фото, зроблені на вокзалі під час евакуації та їх емоційне сприйняття підписниками у соцмережах: «(...) І після того дня на вокзалі з камерою ми відчули причетність до чогось важливого. Стало зрозуміло, що у воєнний час фотографія також важлива та потрібна. Фіксація моменту потрібна. Після цього першого військового посту ми отримали багато повідомлень – люди дякували нам за емоційність та чесність. (...) Ще одна причина, чому ми вирішили документувати війну, – фейки, якими сповнені соціальні мережі. До 24 лютого у нас було близько 80 000 підписників, і так склалося, що приблизно половина з них на той момент були з росії. І коли з першого дня війни ми почали користуватися своїм голосом, намагаючись донести до нашої аудиторії всю правду про те, що відбувається в Україні, – почали отримувати від них повідомлення, що це все неправда, це постановочний контент і таке інше. Ми ж хотіли показати,

що все, що відбувається, правда. І ми могли це зробити. Тож ми поїхали туди, де війна. (...)» [13].

Виставка є максимально мінімалістичною. На ній немає нічого зайвого – лише полотна на дерев'яних підставках. Інформація представлена лаконічно: короткі відомості про авторів світлин, дати та здебільшого стислий коментар про локацію. Нібито вже все зрозуміло з першого погляду – на фото видно погляди втомлених військових, обійми у звільнених містах і пошкоджені внаслідок обстрілів прапори. Замість кураторських текстів красномовно звучить один із підписів до фото Ліберових, взятий з «Княжної» Т. Шевченка: «І бог не знає, а може й знає, та мовчить». Режисер, актор, сценарист А. Сеїтаблаєв, як герой документального фільму, створеного в рамках проєкту, висловив думку, що кіно і фотографія розташовані в єдиній площині та вдало доповнюють одне одного. Він вважає, що це не лише знімки, а зафіксована історія, через людину чи предмет, за якими стоїть багато подій. У наш час йому важко або навіть непотрібно розділяти технологічні відмінності між фотографією та кіно. В обох випадках, у руках професійної команди завжди є історія, біль, надія, лірика та обов'язково є певні почуття. Таким чином, ці види мистецтва амбівалентно доповнюють одне одного та існують на спільній території фіксації, створення, емпатії та небайдужості [17].

Візуальна культура воєнного часу швидко відгукувалася на події, відображаючи жахіття війни, героїчний опір і формуючи образ майбутньої перемоги. Зокрема, згадаємо мистецький проєкт П. Гудімова «Музи не мовчать», що поєднав образотворчі твори, скульптуру, музику та відео-роботи. Один зі співорганізаторів проєкту Б. Гой наголосив на важливості розвитку мистецтва в умовах війни, адже це не лише мистецькі рефлексії на проживання війни, виживання в її умовах, але й демонстрація спротиву, боротьби. Про що, свідчить, зокрема, небувалий сплеск візуальних образів українських героїв та героїнь, як конкретних людей, так і узагальнених, сенсових зображень. «Музи не мовчать» була розміщена на трьох поверхах Порохової вежі. Кожна частина мала свою назву та символізм. Куратор проєкту П. Гудімов емоційно написав, що саме культура надає «(...) можливість вибратися з болота минулого й саме Культура об'єднує нас та творить портрет гордої і складної країни. Саме Культура і є тією високотехнологічною зброєю, без якої перемога – не перемога. Ця війна показала неймовірне піднесення культури та відповідальності. Брехня і неприйняття свободи, бажання загнати в хлів («не бить скотом» за Ляпісом), підміна понять і мерзотна пропаганда – традиційно фальшиві цінності, які нам пропонує сусід, не розуміючи нічого про нас і про нашу культуру. (...) Важливо визнати, що ми ще в дорозі до себе. І будь-яка перемога – це важка робота до і після. Перемога – це не парад на площі, це в середині, це глибоко, це біля самісінького серця, поряд із душею, це там, де культура як живе джерело, як крила, без яких ми не встигнемо, як кисень, без якого ми приречені. (...)» [8].

Згодом у візуальному мистецтві почали переважати більш рефлексивні та символічні образи. Художники зверталися до метафор, алегорій і міфів, щоб досягнути глибини травми та передати емоційний спектр переживань – від болю та гніву до надії та віри. У цьому контексті особливо вражає робота журналістки Я. Кононової «Ізюмський ліс». 15 вересня 2022 р. біля Ізюма на Харківщині, нещодавно звільненого українськими військами, знайшли масові поховання. Рятувальники разом зі слідчими групами розпочали ексгумацію тіл, щоб встановити кількість загиблих, а фактично страчених з неймовірною жорстокістю російськими окупантами чоловіків, жінок і дітей з України. Я. Кононова як фотографиня була присутня під час ексгумації в Ізюмі. Для неї, як для мисткині, важливо, що саме вона відображає та як цей образ продовжує існувати. Я. Кононова перетворює документальні знімки на мистецькі твори: змінює фокус, акцентуючи нашу увагу на обличчях працівників ДСНС, які виконують одне з найстрашніших завдань. Вона повністю редагує інший контекст, і перед очима глядачів – лише темрява лісу на тлі білих постатей. Коли вдивлятися в деталі, то біль від побаченого стає нестерпним. Адже настає усвідомлення, через такий візуальний образ, що люди виконують страшну, але вкрай необхідну роботу. І ця робота не лише про катастрофу чи жертвність, а й про гідність та відновлення гідності. Йдеться про людей, які заслуговують на цю гідність навіть після смерті. Знімки тіл жертв тут відсутні. Це вражаюче свідчення, хоча воно віддалене від традиційного документального образу, але показує значно більше сенсів, які важливо зберегти та представити в цій війні [22].

З'явилися серії робіт, які осмислювали руйнування культурної спадщини, втрати рідних, досвід вимушеного переселення. Водночас активізувалася тенденція увічнення героїзму українських захисників через створення їхніх іконографічних образів, що уособлювали силу, мужність і самопожертву. Наприклад, харківський художник Богдан «Вітер степовий» Карпов вирішив утілити цю ідею саме зараз завдяки своїм піксельним ілюстраціям. На його роботах поряд із відомими персонажами культових фільмів зображені українські воїни. Ці ілюстрації прикрашають блокноти та плакати, а кошти, отримані від їхнього продажу, йдуть на реабілітацію військових. Цей проєкт запустила патронатна служба «Азову». Працювати у такому напрямі митець почав ще до повномасштабного вторгнення. Зокрема, одним із перших його малюнків був про Донецький аеропорт та мав на меті вшанувати героїзм його

захисників – українських кіборгів [23]. Також цікавим є мистецький проєкт Ю. Журавля, художника, письменника і музиканта, – «Знай наших». Проєкт включає книги, календарі-галереї, листівки та YouTube-канал. Його основна мета – сприяти патріотичному вихованню молоді через цікаві сучасні образи, цитати та нестандартні біографії історичних постатей України та наших сучасників. Це допомагає формувати щире гордість і радість за свою країну, її історію, мову та культуру. Календар-галерея «Знай наших» на 2024 р. прикрашена зображеннями Лесі Українки, Валерія Залужного, Костянтина Острозького, Івана Виговського та Дмитра Коцюбайла (Да Вінчі) [11].

На особливу увагу заслуговують портретні мурали, які масово почали з'являтися на стінах житлових будинків чи інших придатних вертикальних монументальних поверхнях, у різних населених пунктах України. На них зображені полегли захисники. Ці напрочуд реалістичні зображення служать для збереження пам'яті про воїнів і інформування перехожих про героїв, які віддали життя за Україну. Наприклад, у Києві на проспекті Червоної Калини – мурал на честь бійця з полку «Азов» Максима «Бокса» Бордуса. У цивільному житті він був відданим прихильником київського «Динамо» та чемпіоном України з кікбоксингу за версією WAKO. М. Бордусь загинув, захищаючи Україну під час інтенсивних боїв у Запорізькій області 11 червня 2023 р. Його поховали на Алеї слави Лісового кладовища [14].

Створення образу перемоги в українському арт-дискурсі є складним і багатограним процесом. З одного боку, існує чітке бачення перемоги як звільнення окупованих територій і відновлення територіальної цілісності України. З іншого боку, художники прагнуть осмислити ширший контекст перемоги – як відновлення не лише фізичне, але й ментальне, як утвердження української ідентичності та остаточне звільнення від російського імперського впливу.

Війна суттєво змінює як основи творчого процесу, так і кінцевий мистецький витвір, що стає внутрішнім відгуком автора на зовнішні шокуючі події. Глибокі травматичні переживання та візуалізація екзистенційних страхів, які загострюються у ситуаціях усвідомлення незахищеності та смертності, з давніх часів відображаються в художніх творах. Проте сучасна війна в Україні виявляє нові характерні риси, притаманні творчості українських митців і культурній спільноті в цілому. Окрім візуалізації жахів війни, ми спостерігаємо безпрецедентні процеси самоорганізації мистецької спільноти задля демонстрації єдності спільних аксіологічних бачень та ідеалів, що виникли з усвідомлення свободи від зовнішніх примусів та тоталітарних нав'язувань.

Візуальна культура України в 2022-2024 рр. зазнала кардинальних змін під впливом повномасштабного російського вторгнення. Війна стала визначальним фактором, що сформував нові тенденції, теми та естетики у всіх сферах візуального мистецтва – від фотографії та плакату до живопису, інсталяцій та цифрового мистецтва.

Однією з найважливіших рис візуальної культури цього періоду стала її тісна пов'язаність з документацією воєнних злочинів, руйнувань та гуманітарної катастрофи. Фотожурналістика та документальна фотографія вийшли на перший план, фіксуючи жахіття війни, обличчя жертв, героїзм військових та волонтерів. Ці зображення миттєво поширювалися у медіа та соціальних мережах, стаючи важливим інструментом для інформування світової спільноти про реалії війни в Україні.

Митці через свою творчість та інші форми активної діяльності й залученості в процеси, що відбувалися й відбуваються у суспільстві, осмислювали травматичний досвід війни. У візуальній культурі з'являлися роботи, що відображали біль втрат, руйнування, вимушене переселення, але водночас – незламність духу, віру в перемогу та надію на майбутнє відродження. Метафоричні образи, символізм та алегорії стали важливими інструментами для передачі складних емоційних станів. Цифрові технології та соціальні мережі відіграли надзвичайно важливу роль у поширенні візуальної культури воєнного часу. Онлайн-виставки, віртуальні галереї, інтернет-меми, цифрові ілюстрації та анімації миттєво реагували на події, ставали засобом комунікації та самовираження для багатьох українців. Соціальні мережі перетворилися на платформу для обміну візуальними свідченнями, художніми реакціями та актами культурного спротиву.

Війна призвела до зміщення фокусу в українській візуальній культурі. На перший план вийшли теми національної ідентичності, героїзму, патріотизму, стійкості. З'явилися нові іконографічні образи українських військових, волонтерів, звичайних громадян, які чинять опір агресору. На початку повномасштабної війни в українському візуальному мистецтві переважали образи героїчного опору й незламності. Плакати, графіті, ілюстрації в соціальних мережах зображували українських військових як могутніх захисників, символізуючи єдність народу та волю до боротьби. Стилізовані зображення козаків, міфологічних героїв, а також національна символіка – прапори, герби, традиційні орнаменти – стали популярними мобілізаційними образами, підтримуючи бойовий дух [16]. З часом усвідомлення масштабу руйнувань і людських втрат змінило відтінок образу перемоги в мистецтві, надавши йому рефлексивні риси. Поряд із зображеннями військової звияги з'явилися роботи, що осмислювали ціну свободи, біль

втрат, травму війни та необхідність майбутнього відновлення. Метафоричні образи – проросле крізь руїни зерно, розквітла квітка на згарищі – символізують надію на відродження [18; 21].

Культурна перемога полягає в утвердженні української ідентичності та звільненні від російського імперського впливу. У мистецтві з'являються роботи, що популяризують українську мову, культуру і підкреслюють незалежність України. Слід зазначити, що образ перемоги в українському візуальному мистецтві 2022-2024 років не є статичним. Він постійно розвивається, відображаючи зміни в суспільних настроях, війсьній ситуації та баченні майбутнього. Проте, незмінними залишаються віра в неминучість перемоги, прагнення до свободи та незалежності, а також глибоке усвідомлення ціни, яку український народ платить за своє майбутнє.

Висновки. Війна стала ключовим фактором, що докорінно змінив український арт-дискурс. Митці відгукнулися на трагічні події, фіксуючи воєнні злочини, руйнування та гуманітарну кризу. Фотожурналістика та документальна фотографія набули особливого значення як засоби документування реальності й інформування світової спільноти. Візуальна культура відігравала важливу терапевтичну роль, допомагаючи митцям і глядачам осмислити травматичний досвід війни. З'явилися твори, що відображали біль втрат, але водночас демонстрували незламність духу й віру в майбутню перемогу. Метафоричність та символізм стали ключовими засобами передачі складних емоційних станів.

У розвитку образу перемоги прослідковується динаміка. На початку повномасштабного вторгнення превальювали героїчні образи опору та єдності. З часом, усвідомлюючи масштаби руйнувань та людські втрати, образ перемоги набув рефлексивних рис, віддзеркалюючи ціну свободи й необхідність відновлення. Одночасно зросла тенденція увічнення героїзму українських захисників через створення іконографічних образів та муралів.

Цифрові технології та соціальні мережі відіграли вагомий роль у поширенні воєнної візуальної культури, ставши платформами для миттєвої реакції, комунікації та культурного спротиву. Онлайн-виставки, інтернет-меми та цифрова творчість підтримували широке розповсюдження візуальних свідчень та художніх інтерпретацій війни.

Війна змістила увагу в українській візуальній культурі на теми національної ідентичності, патріотизму, стійкості та боротьби, а також візуальні мистецькі твори стали інструментом проживання травматичного досвіду. Важливо, що через візуальну культуру є можливість донести світовій спільноті правду про російську агресію проти України.

Список використаної літератури

1. Kysliuk K. Visual frames of the Russian-Ukrainian war in Ukrainian culture. P. 69-96. *Culture and art in modern scientific discourse. Monograph*. V. Sheyko, N. Kushnarenko and others. Kharkiv : Tehnology Center, 2023. DOI: doi.org/10.15587/978-617-7319-95-4 URL: monograph.com.ua/pctc/catalog/view/978-617-7319-95-4/978-617-7319-95-4/860-1
2. Барановська А. Мотив війни у реалістичному живописі сучасних українських художників. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. Вип. 66, т. 1. С. 33-40. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-5>
3. Білаш К. Український Дім відкриває виставку невідомих творів Марії Примаченко. *LB.UA*, 2023. 6 лип. URL: https://lb.ua/culture/2023/07/06/563927_ukrainskiy_dim_vidkrivaie_vistavku.html
4. Боброва А., Лазаренко В., Хассай Є., Філіпчук Л., Сирбу О., Ломоносова Н., Назаренко Ю. *Перші дні повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. Перші результати дослідження. Аналітична зап.* Звіт підготовлено у співпраці з Празьким громадянським центром; Міжнародним фондом Відродження; Фондом ім. Гайнріха Бюлля, бюро Київ – Україна, 36 с.
5. Бойлен А.Л. *Візуальна культура*. ArtHuss. 2021. 208 с.
6. Брюховецька О. Візуальний поворот у культурі і культурології. *Культурологія : Могилянська школа : колективна монографія*. Наук. ред. та упоряд. М. А. Собуцький, Д. О. Король, Ю. В. Джулай. Київ : Олег Філюк, 2018. С. 130-165. URL: ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49d6c4ab-f8a8-4e0d-8c41-c612050c890e/content
7. Бієру О. Про культуру на часі і поза ним. *LB.UA*, 2023. 24 серп. URL: https://lb.ua/blog/olha_viieryu/571570_pro_kulturu_chasi_i_poza_.html
8. Гудімов М. Музи не мовчать. *Я Галерея. Арт-центр Павла Гудімова*, 2022. URL: <https://yagallery.com/exhibitions/vistavka-muzi-ne-movchat>
9. Гудошник О. Воєнний комікс як медіа: українські та світові графічні наративи. *Медіанаративи: колективна монографія*. Вид-во : Ліра, 2022. С. 43-58. URL: researchgate.net/publication/358623125_Voennij_komiks_ak_media_ukrainski_ta_svitovi_grafichni_narativi
10. Дубрівна А., Єрмак І. Цифрова ілюстрація в контексті російсько-української війни. *Український мистецтвознавчий дискурс*, 2023. Вип. 2. С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.6>
11. Журавель. URL: <https://zhurawell.com.ua/index.php?route=product/category&path=66>
12. Журавель-Змеєва Л. Трансформація образів і форм у сучасному мистецтві та дизайні під впливом воєнного часу. *Арт-платФОРМА*, 2024. Вип. 1 (9), 201-217. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.1.9.2024.201-217>
13. Костянтин і Влада Ліберови – українські фотографи, які чесно й емоційно показують війну. (2022).

Vogue, 6 серп. URL: <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/kostyantyn-ta-vlada-liberovi-ukrajinski-fotografi-yakich-esno-i-emociyno-pokazuyut-viynu-49483.html>

14. Мигаль М. У столиці з'явився мурал на честь бійця «Азова» (фото). *ГЛАВКОМ*, 2024. 12 листоп. URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/u-stolitsi-zjavisja-mural-na-chest-bijtsja-azova-foto-1030922.html>

15. Петрушкевич М. Ідентичність українок: візуальні образи російсько-української війни 2022 року. (The identity of Ukrainian women: visual images of the russian-Ukrainian war of the year 2022). *XIII. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen Die Ukraine aus globaler Sicht. München 03-06 November 2022* p. С. 400-427. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9049/>

16. Ропецький В., Золотарчук Н., Столярчук Н. Національна ідентичність у сучасному українському образотворчому мистецтві: вплив традицій та інновацій. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 2024. № 49. С. 234-242. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi49.862>

17. Рубан І. Фотовиставка «Культура vs війна»: документальні проекти як можливість говорити до світу. *Сенсор*, 2024. 18 берез. URL: <https://sensormedia.com.ua/art/fotovystavka-kultura-vs-viyna-dokumentalni-proiekt-yak-mozhlyvist-hovoryty-do-svitu/>

18. Смержевська О. Міфологія війни: мистецькі образи та смисли. *Українознавчий альманах*, 2022. Вип. 30, С. 108-114. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.15>

19. Смержевська О. Наївне щастя Марії Примаченко (Приймаченко). «Щастя та сучасне суспільство», міжнародна наукова конференція (2022; Львів). Зб. матеріалів третьої міжнар. наук. конференції «Щастя та сучасне суспільство», 20 берез., 2022 р. Львів : СПОЛОМ. С. 216-221. URL: https://www.researchgate.net/publication/361091096_NAIVE_HAPPINESS_OF_MARIA_PRIMACHENKO

20. Стоян С. Мистецтво та війна: специфіка художніх трансформацій. *Філософська думка*, 2022. № 3, 119-124. URL: https://www.pdnet.org/fd/content/fd_2022_2022_0003_0119_0124

21. Триколенко С., Єлісєєв І. Війна очима українських митців — знакові образи і новітня символіка. *Сталій розвиток авіаційної інфраструктури України. Кол. монографія*. Київ, 2022. С. 285-300. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-312-8-11>

22. Українське мистецтво як свідчення: візуальна культура реагує на війну. *Суспільне. Культура*, 2023. 1 серп. URL: <https://suspihne.media/culture/535911-ukrainske-mistectvo-ak-svidcenna-vizualna-kultura-reague-na-vijnu/>

23. Українські воїни в голівудських фільмах: «Вітер Степовий» зображує військових у стилі піксель-арт. *ДІМ*, 2024. 24 лип. URL: kanalDIM.tv/ukrayinski-voyiny-v-gollivudskiyh-filmah-viter-stepoviy-zobrazhuje-vijskovykh-u-styli-piksel-art/

Reference

1. Kysliuk K. Visual frames of the Russian-Ukrainian war in Ukrainian culture. P. 69-96. Culture and art in modern scientific discourse. Monograph. V. Sheyko, N. Kushnarenko and others. Kharkiv : Tehnology Center, 2023. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-95-4> URL: <http://monograph.com.ua/pct/catalog/view/978-617-7319-95-4/978-617-7319-95-4/860-1>

2. Baranovska A. Motyv viiny u realistychnomu zhyvopysi suchasnykh ukrainskykh khudozhnykiv. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 2023. Vyp. 66, t. 1. S. 33-40. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-5>

3. Bilash K. Ukrainskyi Dim vidkryvaie vystavku nevidomykh tvoriv Marii Prymachenko. LB.UA, 2023. 6 lyp. URL: https://lb.ua/culture/2023/07/06/563927_ukrainskiy_dim_vidkrivaie_vistavku.html

4. Bobrova A., Lazarenko V., Khassai Ye., Filipchuk L., Syrbu O., Lomonosova N., Nazarenko Yu. Pershi dni povnomasshtabnoi viiny v Ukraini: dumky, perezhyvannia, dii. Pershi rezultaty doslidzhennia. Analitychna zap. Zvit pidhotovleno u spivpratsi z Prazkym hromadianskym tsentrom; Mizhnarodnym fondom Vidrodzhennia; Fondom im. Hainrikha Bollia, biuro Kyiv – Ukraina, 36 s.

5. Boilen A.L. Vizualna kultura. ArtHuss. 2021. 208 s.

6. Briukhovetska O. Vizualnyi povorot u kulturi i kulturolohii. Kulturolohii : Mohylianska shkola : kolektyvna monohrafiia. Nauk. red. ta uporiad. M. A. Sobutskyi, D. O. Korol, Yu. V. Dzhulai. Kyiv : Oleh Filiuk, 2018. S. 130-165. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49d6c4ab-f8a8-4e0d-8c41-c612050c890e/content>

7. Viieru O. Pro kulturu na chasi i poza nym. LB.UA, 2023. 24 serp. URL: https://lb.ua/blog/olha_viiiru/571570_pro_kulturu_chasi_i_poza_nym.html

8. Hudimov M. Muzy ne movchat. Ya Halereia. Art-tsentr Pavla Hudimova, 2022. URL: <https://yagallery.com/exhibitions/vistavka-muzy-ne-movchat>

9. Hudoshnyk O. Voiennyi komiks yak media: ukrainski ta svitovi hrafichni naratyvy. Medianaratyvy: kolektyvna monohrafiia. Vyd-vo : Lira, 2022. S. 43-58. URL: https://www.researchgate.net/publication/358623125_Voenniy_komiks_ak_media_ukrainski_ta_svitovi_grafichni_narativi

10. Dubrivna A., Yermak I. Tsyfrova iliustatsiia v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny. Ukrainskyi mystetstvoznachnyi dyskurs, 2023. Vyp. 2. S. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.6>

11. Zhuravel. URL: <https://zhurawell.com.ua/index.php?route=product/category&path=66>

12. Zhuravel-Zmieieva L. Transformatsiia obraziv i form u suchasnomu mystetstvi ta dyzaini pid vplyvom voiennoho chasu. Art-platFORMA, 2024. Vyp. 1 (9), 201-217. DOI: <https://doi.org/10.51209/platform.1.9.2024.201-217>

13. Kostiantyn i Vlada Liberovy – ukrainski fotohrafy, yaki chesno y emotsiino pokazuiut viinu. (2022). *Vogue*, 6

serp. URL: <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/kostyantyn-ta-vlada-liberovi-ukrajinski-fotografi-yaki-chesno-i-emociyno-pokazuyut-viynu-49483.html>

14. Myhal M. U stolytsi zavyvsia mural na chest biitsia «Azova» (foto). HLAVKOM, 2024. 12 lystop. URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/u-stolitsi-zjavivsja-mural-na-chest-bijtsja-azova-foto-1030922.html>

15. Petrushkevych M. Identychnist ukrainok: vizualni obrazy rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku. (The identity of Ukrainian women: visual images of the russian-Ukrainian war of the year 2022). XIII. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen Die Ukraine aus globaler Sicht. München 03-06 November 2022 p. S. 400-427. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9049/>

16. Ropetskyi V., Zolotarchuk N., Stoliarchuk N. Natsionalna identychnist u suchasnomu ukrainskomu obrazotvorchomu mystetstvi: vplyv tradytsii ta innovatsii. Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku, 2024. № 49. S. 234-242. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi49.862>.

17. Ruban I. Fotovystavka «Kultura vs viina»: dokumentalni proiekty yak mozhlyvist hovoryty do svitu. Sensor, 2024. 18 berez. URL: sensormedia.com.ua/art/fotovystavka-kultura-vs-viyna-dokumentalni-proiekty-iak-mozhlyvist-hovoryty-do-svitu/

18. Smorzhevska O. Mifolohiia viiny: mystetski obrazy ta smysly. Ukrainoznavchyi almanakh, 2022. Vyp. 30, S. 108-114. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.15>

19. Smorzhevska O. Naivne shchastia Marii Prymachenko (Prymachenko). «Shchastia ta suchasne suspilstvo», mizhnarodna naukova konferentsiia (2022; Lviv). Zb. materialiv tretoi mizhnar. nauk. konferentsii «Shchastia ta suchasne suspilstvo», 20 berez., 2022 r. Lviv : SPOLOM. S. 216-221. URL: https://www.researchgate.net/publication/361091096_NAIVE_HAPPINESS_OF_MARIA_PRIMACHENKO

20. Stoian S. Mystetstvo ta viina: spetsyfika khudozhnikh transformatsii. Filosofska dumka, 2022. № 3, 119-124. URL: https://www.pdcnet.org/fd/content/fd_2022_2022_0003_0119_0124

21. Trykolenko C., Yeliseiev I. Viina ochyma ukrainskykh myttsiv — znakovi obrazy i novitnia symbolika. Stalyi rozvytok aviatsiinoi infrastruktury Ukrainy. Kol. monohrafiia. Kyiv, 2022. S. 285-300. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-312-8-11>

22. Ukrainske mystetstvo yakovidchennia: vizualna kultura reahuie na viinu. Suspilne. Kultura, 2023. 1 serp. URL: <https://suspilne.media/culture/535911-ukrainske-mistectvo-ak-svidcenna-vizualna-kultura-reague-na-viynu/>

23. Ukrainski voyny v holivudskykh filmakh: «Viter Stepovy» zobrazhuie viiskovykh u styli piksel-art. DIM, 2024. 24 lyp. URL: kanal.dim.tv/ukrayinski-voyiny-v-gollivudskykh-filmah-viter-stepovyj-zobrazhuie-vijskovykh-u-styli-piksel-art/

UDC 7.038.53(477):355.019.4:7.07

ART ON THE FRONT LINE : VISUAL CULTURE OF WAR AND THE IMAGE OF VICTORY IN UKRAINIAN ART DISCOURSE 2022-2024

Mykola LEVCHENKO – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department Cultural Studies, Kherson State University

Lidiia LYMARENKO – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Acting head of the Department of Cultural Studies, Kherson State University

Natalia TERESHENKO – PhD in Pedagogical Sciences, Docent,
Docent Department of Choreography Art, Kherson State University

The article is devoted to the study of the transformation of visual culture in Ukraine under the influence of the full-scale Russian invasion in the period 2022-2024. *The purpose of the study* is to analyze the reflection of war in various forms of visual art and trace the process of forming the image of victory in the Ukrainian art discourse. The research methodology is based on a comprehensive approach, which includes: analysis of scientific publications on the theory of visual culture and art history, dedicated to the study of the impact of war on art; content analysis of visual materials presented at exhibitions, in social networks and media, reflecting the Russian-Ukrainian war; analysis of interviews with artists and curators of art projects (partially presented in the text of the article); synthesis and interpretation of the data obtained to identify the main trends and patterns in the formation of the image of victory.

The results of the study demonstrate the significant impact of the war on Ukrainian visual culture, which was manifested in: the intensification of documentary recording of war crimes and humanitarian catastrophe; the use of art as a means of therapy and understanding of traumatic experience; the evolution of the image of victory from heroic resistance to a reflexive understanding of the price of freedom and the need for restoration; the active use of digital technologies and social networks to spread visual culture and cultural resistance; the shift of the thematic focus to issues of national identity, heroism and struggle; the emergence of new iconographic images of heroes and memorial practices (murals). The study revealed that the image of victory is dynamic and includes not only the liberation of territories, but also the mental restoration and affirmation of Ukrainian identity.

The novelty of the study lies in the comprehensive analysis of the visual culture of Ukraine in the conditions of a full-scale war of 2022-2024, the identification of key trends in its development and the features of the formation of the image of victory in this crucial historical period. A generalization and systematization of various visual practices reflecting the war experience of Ukrainian society and its desire for victory has been carried out.

The practical significance of the study lies in the possibility of using its results for further scientific explorations in the field of visual culture, art history, history and sociology. The materials of the article can be useful for the

development of training courses, museum exhibitions and cultural projects aimed at understanding the war experience, preserving the memory of heroes and forming national identity. The results of the study can also be used to analyze the information space and counteract disinformation in conditions of military conflicts.

Key words: art discourse, visual culture, military documentary, heroism, national identity, murals, image of victory, Russian-Ukrainian war, digital art.

Стаття надійшла до редакції 3.05.2025
Отримано після доопрацювання 20.05.2025
Прийнято до друку 23.05.2025

УДК 78.031.4 (510) 787.6 (477)

МІЖНАРОДНІ МУЗИЧНІ КОНКУРСИ ТА ФЕСТИВАЛІ КИТАЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ітао ДУН – здобувач освітньо-наукового ступеня Навчально-наукового інституту мистецтв,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ,
<https://orcid.org/0009-0009-6973-9421>
<https://doi.org/inesh-k@ukr.net>

Комплексно розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку ключових міжнародних музичних фестивалів та конкурсів Китаю з акцентом на їх роль у розвитку культурної дипломатії, підтримці молодих талантів та інтеграції Китаю в глобальний музичний простір. Висвітлено мистецькі події в галузі класичної музики, джазу, року, популярної музики, підкреслюючи їхню динаміку розвитку. Зазначено, що мистецькі практики міжнародного рівня збагачують культурне життя мешканців Китаю, сприяють успадкуванню та розвитку традиційної культури через інтеграцію професійного та аматорського мистецтва. Доведено, що розкриття та осмислення окремих аспектів соціокультурного простору Китаю на прикладі відомих міжнародних музичних конкурсів та фестивалів є надзвичайно актуальним в період сьогодення.

Ключові слова: Китай, музичні фестивалі, міжнародні конкурси, класична музика, популярна музика, вокальне мистецтво, інструментальне виконавство.

Актуальність дослідження. Впродовж десятиріч Китай активно розвиває сферу музичних фестивалів та конкурсів, що сприяє не лише культурному збагаченню, але й зміцненню міжнародних зв'язків. Такі події стали платформами для обміну досвідом, виявлення нових талантів та просування китайської культури на світовій арені. Безперечно, розвитку конкурсного руху у Китаї сприяло становлення національної системи академічної музичної освіти. Стрімке професійне зростання серед молоді, обумовлене поєднанням яскравого таланту з рисами національного менталітету як працелюбність і цілеспрямованість. Завдяки підтримці культурної політики влади, мета якої полягає у пропаганді досягнень китайського суспільства, конкурсно-фестивальний рух у цій країні активно розвинувся в останню чверть ХХ ст., набувши великої популярності саме у перші десятиліття ХХІ ст. [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання змагальності розглядало у своїх розвідках чимало науковців. Китайське мистецтво у європейській традиції кінця ХІХ – початку ХХІ століть розкривають праці Лю Ляня, Сюй Чжея та ін. Розвиток сучасного акордеонно-баянного виконавства в Китаї досліджував Чан Фон та ін. Тематиці музично-конкурсного руху присвячене дисертаційне дослідження Т. Зінської, в якій музичні конкурси авторка розглянула в контексті їх впливу на розвиток українського виконавства академічної традиції, визначає особливості виконавського мистецтва як складного системного явища, ґрунтованого на взаємодії трьох важливих елементів: 1) музичного виконавства, представленого як результат синтезу творчої діяльності, виконавської майстерності і мистецьких контактів, 2) музично-освітнього процесу та 3) академічної концертної практики у таких її чисельних різновидах як концерти, конкурси, фестивалі тощо [4].

Функціонуванню музично-конкурсного феномену у світі та в Україні присвячені розвідки С. Волкова [3], О. Берегової [1] та ін.

Мета статті полягає у комплексному висвітленні міжнародних музичних фестивалів та конкурсів, що відбуваються у Китаї впродовж останніх десятиріч.

Виклад основного матеріалу. Серед значної кількості Міжнародних конкурсів класичної музики вирізняється *Міжнародний конкурс скрипалів світового рівня імені Ісаака Стерна (SISIVC)*, започаткований у Шанхаї. Така імпреза вшановує спадщину І. Стерна та є одним із найпрестижніших скрипкових змагань у світі. Учасники виконують як західні, так і китайські твори, зокрема концерт «Метелики закоханих», демонструючи культурну інтеграцію та музичну майстерність. Мета конкурсу